

РЕЦЕНЗИЯ

от д.ф.н. Вера Тервел Маровска,

професор в Катедрата по български език

на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

на материалите, представени за участие в конкурс за заемане

на академичната длъжност ‘**професор**’ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“,

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки;

професионално направление 2.1. *Филология*;

Специалност: Български език (Съвременен български език – Лексикология)

шифър 05.04.17

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 57 от 26.06.2020 г., и в интернет-страницата на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет, като кандидат участва доц. д.ф.н. Ваня Иванова Зидарова от същата катедра.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № Р 33-4140 от 25.08.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘**професор**’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. *Филология*. Специалност: Български език (Съвременен български език – Лексикология); шифър 05.04.17; обявен за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс **единствен кандидат е доц. д.ф.н. Ваня Иванова Зидарова** от Катедрата по български език на Пловдивския университет.

Представеният от **доц. д.ф.н. Ваня Иванова Зидарова** комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

1. Молба по образец до ректора за откриване на процедурата;
2. Автобиография по европейски формат;
3. Диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“;
4. Диплома за образователна и научна степен *доктор*;
5. Диплома за академичната длъжност *доцент*;
6. Диплома за научната степен *доктор на науките*;

7. Списък на научните трудове;
8. Справка за спазване на минималните национални и специфичните изисквания на Филологическия факултет в ПУ;
9. Декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
10. Анотации на материалите по чл. 76 от ПРАСПУ, включително самооценка на приносите;
11. Документ (удостоверение) за трудов стаж;
12. Документи за учебна работа;
13. Документи за научноизследователска работа;
14. Комплект документи на хартиен носител от т. 1 до т. 13 – 4 броя;
15. Комплект документи от т. 1, 2, 7, 8, 10 < евентуално посочване на други документи от т. 7-13 на електронен носител > 8 броя.

Кандидатът доц. д.ф.н. Ваня Иванова Зидарова е приложила общо 87 научни труда, сред които 2 автореферата; 2 монографии, 78 научни статии, 2 учебника и 3 учебни пособия. По процедурата за присъждане на академичната длъжност *професор* се приемат за рецензиране 57 научни труда, които са извън дисертацията за придобиване на научната степен *доктор на науките* (придобита през 2018 г).

2. Кратки биографични данни на кандидата

Доц. д.ф.н. Ваня Ив. Зидарова е родена на 20.01.1959 г. Завършва специалност българска филология в ПУ „Паисий Хилендарски“. От 1983-1986 г. е хоноруван и редовен асистент в ПУ; през 1986 г. става старши, а през 1994 г. – главен асистент. През 2000 г. се хабилитира за доцент. Дисертацията си за присъждане на научната степен *доктор на науките* защитава през 2018 г.

Доц. д.ф.н. В. Зидарова е чела лекционни курсове по фонетика и лексикология на българския език, водила е и общи курсове по съвременен български език. Провеждала е и семинарни занятия по тези дисциплини. Осъществявала е научноизследователска работа, вкл. и като ръководител на научни изследвания, в областта на лексикологията и граматиката на българския език. Била е рецензент и редактор на научни трудове.

Доц. д-р В. Зидарова е специализирала в СУ „Св. Климент Охридски“ – септември, 1985 г.; във Варшавския университет - октомври-декември, 1992 г. Тя е била лектор по български език в Познанския университет „Адам Мицкевич“ през 1990-1992 г. и през 1995 г.

Доц. д-р В. Зидарова е чела лекции в Карловия университет в Прага през май 2004; била е гост лектор в Budapest University ELTE, Будапеща, през септември 2012.

Доц. д.ф.н. В. Зидарова е преподавала по програма Еразъм в Universita Comeniana, Bratislava, Slovac (2005), Nicolaus Copernikus University, Torun, Poland (2006, 2014), Universita di Firenze, Florence, Italy (2007), Centre de Formation Pedagogique d'Aquitaine, Bordeaux, France (2008), Charles University, Prague, Czech republic (2009), Ghent University, Belgium (2010), Goettingen University, Germany (2012), Masaric University, Brno, Czech republic (2015), Pardubice University, Czech republic (2016).

Доц. д.ф.н. В. Зидарова е член на Комисията по международно сътрудничество във Филологическия факултет; отговорник е за акредитацията на педагогическите специалности в него, участва и в Комисията по атестация. Била е председател и оценител в кандидатстудентските кампании на ПУ „Паисий Хилендарски“.

В Катедрата по български език е координатор по програма Еразъм, а също и член на редица научни журита. Има опит в организацията на национални и международни научни форуми.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Както проличава от кратката биография на кандидатката и научната спецификация на конкурса за заемане на академичната длъжност *професор*, а също и от приложените документи във връзка с кандидатурата, дейността на доц. д.ф.н. В. Зидарова е изключително разнообразна и подsigурява необходимия авторитет и компетентност за заемане на професорска длъжност. Доц. д.ф.н. В. Зидарова има 35-годишен стаж като преподавател и учен в ПУ (1986-2020 г.), активно се е занимавала с всички видове академични дейности през този период, плавно придвижвайки се в академическата йерархия. Кандидатурата ѝ за *професор* днес може да се оцени не само като навременна, но и като заявка за високото качество на придобитите за длъжността изисквания през всичките тези години.

Доц. д.ф.н. В. Зидарова е авторитетен преподавател, наясно с административно-управленското, научноорганизационното и научнотворческото устройство на университетската дейност у нас, с компетентности относно научно-преподавателските процеси и необходимостите ѝ в международен план (освен заеманите научно-организационни длъжности във ФФ на ПУ, тя е била оценител към Фонда за научни изследвания към МОН; външен рецензент на списание *Slavia Meridionalis* на Полската академия на науките; участник в съфинансиран от Европейския социален фонд научен проект „Пазарно ориентирани модули в хуманитарните професионални направления“ по оперативна програма „Развитие на

човешките ресурси“). Доц. В. Зидарова активно участва в ръководенето и документалното обезпечаване на българското средно и висше образование (била е оценител в Комисия по оценяване на учебниците за 1-5 клас към МОН и автор на множество учебници и помагала по съвременен български език и по лексикология за студенти; както и по практическа граматика и езикова култура за средношколци – те са ясно открити в списъка с публикации на кандидатката). Доц. д.ф.н. В. Зидарова е ръководила дипломанти и докторанти във Филологическия факултет на ПУ с безспорен успех и всеотдайност, достойни за всеки съвременен преподавател.

В биографичните бележки са отразени по-подробно специализациите ѝ в наши и международни институции; лекциите, които е изнасяла пред аудитория в чужбина – всички те доказват професионализма и авторитета ѝ (вж. т. 2).

Научните интереси на доц. д.ф.н. В. Зидарова са основно в областта на съвременния български език (в тесен смисъл), а в по-общ план те са свързани с историята на българския и останалите славянски езици, с устройството на граматическите им системи главно в синхронен план, но и в контекста на езиковия развой и настъпилите промени в него; с динамичните процеси в речниковото строителство на съвременните европейски езици, вкл. и в теоретичен аспект.

В цялостното ѝ научно творчество можем да очертаем няколко тематични полета:

1. Свързано с признаците *определеност* : *неопределеност* и мястото на категорията им в общотеоретичен и в съпоставителен контекст; референциалната функция на съответните граматически форми; детерминаторът *един* (в исторически, формално-семантичен и функционално-стилистичен аспект) (това е дисертационният ѝ труд за степента *доктор на науките* и свързаните с темата му публикации под номера 1, 7, 39, 40, 41, 44, 48, 49, 50, 52, 55, и 56 от списъка с обнародваните след 2000 г.);

2. Теоретични и практико-приложни изследвания на лексикалното равнище на българския език (*Семантични промени при някои думи в българския език* – 2001г.; *Лексика и граматика* – 2002; *Деминутиви и лексикална номинация* – 2004; *Префиксални модификатори за антонимност в съвременния български език* – 2004; *Лексикализация на деминутиви в съвременния български език* – 2005; *Динамика и актуални тенденции в съвременната българска лексикална система* – 2006; *Прояви на лексикална икономия в съвременния български книжовен език* – 2008; *Същност и структура на устойчивите словосъчетания в българския език* – 2012; *Българската лексикална система и речевата практика в началото на 21. век* – 2016; *За живота на турските думи в българския лексикален контекст* – 2016; *Елипсата като механизъм за езикова икономия в българската реч* – 2016; *Латиницата и*

съвременната българска писмена практика – 2016; Процеси на терминологизация и детерминологизация в българската лексикална система – 2018);

3. Теоретични и практико-приложни изследвания на словообразуването в съвременния език (*Лексикална и словообразователна характеристика на **nomina attribiva** в съвременния български книжовен език* – 2005; *Лексикални и словообразователни тенденции при неологизмите в съвременния български език* – 2006; *Един семантико-словообразователен тип глаголи в съвременния български книжовен език (глаголи с префикс **по-**)* – 2008; *За някои прояви на семантична деривация в новата българска лексика* – 2012; *Абревиация и лексикализация на абривиатури в съвременната българска лексика* – 2015; *Прояви на универбация в съвременната лексикална практика* – 2015; *Словообразователни похвати при оказионализмите в българската преса* – 2015; *Авторските неологизми в съвременната българска преса* – 2015; *За словообразователните частици **се / си** в приглаголна позиция* – 2017);

4. Поглед върху историята на езика и приемствеността в българското езикознание (*Приносът на проф. Л. Андрейчин за изучаването на именната морфологична система* – 2001 г.; *Структура на речниковата статия в речника на Найден Геров (в съпоставка със съвременната лексикографска практика)* – 2002 г.; *Особености на съвременния български език на фона на другите славянски езици* – 2007);

5. За частите на речта (*Частичките като част на речта* – 2003; *Частички и/или морфемии* – 2006);

6. Проучване на определени социално-комуникативни подсистеми на съвременната реч. Социолингвистични наблюдения (*Структурни и езикови особености на радиорекламата* – 2007; *Именната система в българския младежки сленг (субстантивна лексика)* – 2009; *Комуникативни стратегии и речеви практики в съвременната българска преса* – 2013; *За някои специфични употреби на квазиместоимението „то“ в българската реч* – 2016; *Концептуалната опозиция **богат – беден** в езиковото съзнание на българина* – 2019; *Концептът „семејство“ от лингвистична и лингвокултурологична гледна точка* – 2019); *Лексикална архаизация и лексикална компетентност (Наблюдения над семантичната перцепция на някои архаизми и историзми* – 2020);

7. За заглавията и езиковата им структура (*Грамматика на заглавието* – 2010; *Лексикални и граматични особености на заглавията в новата българска преса* – 2011; *Преглед на титрологичните практики в новата българска преса* – 2011; *Характеристика на изразните средства в съвременната публична реч (преса, радио, телевизия)* – 2012;

Синтаксис на заглавията в съвременната българска преса – 2013; Номинативни вериги за означаване на публични личности (по материали от съвременната българска преса – 2014);

8. Съпоставителни изследвания (*Моноафиксални антоними в българския и полския език – 2002 г.; Отново за чуждите думи в българския език – 2007; Атенуативните глаголи в българския език и техните славянски съответствия (върху материал от руския и полския език) – 2010; Съществените имена номина атрибутивна в българския и полския език – 2011; Наблюдение върху новите английски заемки и тяхната адаптация към системата на български книжовен език – 2011; Суфиксални пароними в българския език и техните полски съответствия – 2014;*)

На семантиката и прагматиката на детерминацията е посветена докторската дисертация на доц. д.ф.н. В. Зидарова, която фактически обобщава изследователските търсения на авторката в тази област, защото с такава тематика са повече от 15 научни статии, писани преди и по време на рецензирания период (7 бр.). Всички те, а и дисертационният труд, са оригинални интерпретации на определени езикови явления (в частност свързани с *определеността* и функционално подобните на нея) от иновативна гледна точка – семантична и прагматична. Изключително актуални за последните 30-ина години, семантичният и прагматичният анализ все още могат да се окачествят като много коментирана проблематика с определено дискуссионен характер. За семантика и прагматика на *определеността* е писано много, но като че засега няма общоприета квалификация и ясно изразено изследователско пристрастие дори и към ограничен брой интерпретации. В това отношение бих отбелязала и част от приноса на тези съчинения, които все пак се установяват върху конкретна теоретична концепция; в тях компетентно и критично са отсеети смислените интерпретации от псевдонаучните и дидактически ориентирани и са обобщени в надеждна научна теория.

По мнението на езиковедската колегия, интересуваша се от проблематиката за детерминацията, Ваня Ив. Зидарова е един от най-добрите специалисти и познавачи на теориите, свързани с *определеността* и нейния семантико-прагматичен прочит. По тази тема тя формира компетентността си с десетилетия. Посветените ѝ трудове са образец за оптимално познаване на анализирания теоретичен материал, отразен в тях подробно и аналитично и чрез необходимата критическа интерпретация.

Избраните в качеството на методика на тези изследвания семантичен и прагматичен анализ на функционалността на детерминацията в съвременния български език позволяват да се получи адекватен отговор на много въпроси: каква е структурата на категорията и нейните субкатегориални елементи; какви са релевантните ѝ семантични признаци и следващите от тях опозиции; каква е типологията на категорията, граматичните ѝ средства (или формалните

показатели); съществува ли неопределителен член в български; от какво зависи използването на определените и неопределените форми и т.н.

Всяка категория има проявления на всички равнища: това на формалните ѝ показатели – т.е. в случая с *определеността* – морфологичното, и всички следващи и обвързани вече с изречението, с изказването и референциално-прагматичния му характер. Затова и аспектите на изследване на явленията, свързани с детерминацията, са толкова много – морфологичен, синтактичен, прагматичен, комуникативен, та и логико-философски и мн. др., както проличава и от рецензираните статии.

Важен е нерешеният въпрос за името на морфологичната категория, което трябва да се основава на формално-семантичните опозиции и функционалната ѝ специфичност.

Всъщност в тези текстове водеща насока на описание е прагматичната; основни работни понятия са изказване, речев акт, референция, комуникативна интенция, комуникативна ситуация, дискурс, контекст, комуникатори (адресант и адресат).

На базата на своите анализи В. Зидарова конкретизира и своята концепция за квалифициране на детерминацията чрез набор от диференциални признаци: „...за описанието на семантиката на детерминацията са необходими признаците: [$\pm$ единичност], [$\pm$ референтност], [$\pm$ идентифицируемост], [$\pm$ идентифицираност]“. Основен е [$\pm$ референтност], [$\pm$ единичност] е когнитивен, а останалите 2 са прагматични (с.134, дисертация за д.ф.н.).

На т. нар. детерминатори (определителния член, собствените имена, нулевия неопределителен член и детерминатора *един*) са посветени, специално или косвено, доста от рецензираните изследвания (*Семантика, прагматика и типология на детерминацията в съвременния български книжовен език* – 2004; *Произход и типология на определителния член в българския език* – 2016; *Собствените имена като номинативи и като детерминатори в българския език* – 2016; *Неопределителното местоимение „един“ като интензификатор* – 2016; *За прагматичния признак „идентифицираност“ в семантиката на детерминацията* – 2016; *Детерминаторите в българския книжовен език* – 2017; *Има ли неопределителен член в българския език (за и против)* – 2018; *Именната детерминация – морфологична традиция и съвременна интерпретация* – 2020; *Теория на референцията и нейното приложение* – 2020).

Обект на анализ е и изразяването на *генеричност* в езиковото съобщение (*Генеричност и генерична употреба на нулевия член* – 2019). Генеричните употреби се разглеждат като преносни употреби на детерминаторите, реализиращи се в неактуално изказване. В лингвистично отношение случаите на генерична употреба се приемат за проява на

неутрализация, при което в дадения контекст се неутрализират опозициите по семантичните признаци, приети за релевантни.

Статиите и докторската дисертация на В. Зидарова по посочените проблеми са сред най-модерните, логически издържани и надеждни техни изследвания.

И въпреки че анализирателните съчинения са сред приносните изследвания на доц. В. Зидарова, те са относително малка част от нейните текстове – не повече от една пета. Основните ѝ занимания като учен са свързани с анализирателното на развойните езикови тенденции на съвременния етап, с динамиката на промените и семантичното пренасочване на лексикалните пластове, свързани както със спецификата на българската езикова система, така и с влияещите им социално-политически процеси. Сред тях са въпросите на чуждоезиковите влияния в лексикално отношение, процесите на икономия, терминологизирането и детерминологизирането, деминутивите, антонимите, архаизмите и историзмите и мн. др. лексикални разновидности. Специален е интересът на В. Зидарова към «граматиката» на заглавията, обект на немалко нейни изследвания.

Авторката е споделила в своите текстове прецизни наблюдения върху съвременните словообразователни процеси: афиксацията, създаването на неологизмите и оказионализмите (в частност), лексикализацията на абривиатури, универбация и др. Коментирани са и спорните въпроси около фразеологизмите – обема на понятието и техните разновидности.

Съвременната реч е в интереса на В. Зидарова и това проличава от посветените ѝ публикации: за медийната реч; младежкия сленг; компютърната комуникация и отношението кирилица : латиница; висок : нисък речев регистър; спецификата на радиорекламата и общуването чрез радио, преса и телевизия.

Всички тези наблюдения естествено полагат основата на обобщаващия ѝ труд, представен в тази процедура като хабилитационен, *Динамика и иновации в лексикалната система на българския език* (отпечатан през 2019 г.). В труда са обяснени и подробно коментирани предпоставките за речевата динамика и промените на лексиката след 1989 г. Сред основните теми са: структура и системност на лексиката, количествена и качествена динамика на лексикалния състав, архаизация и реанимация на лексеми, промени в лексикалната семантика и полисемия, неологизация, семантична и лексикална деривация, интернационализация, интелектуализация, заемане на чужда лексика. Интерес представляват семантичната и лексикалната деривация от последните десетилетия, които са подробно обмислени и представени в монографията с огромен брой примери, които свидетелстват за авторовото внимание, интереса и езиковедския усет към живата, говоримата съвременна реч.

Именно нейното активно наблюдаване и научно квалифициране създават у читателите представата за «живеенето» на езика и за проследяване и описване на динамичния му развой.

Тези качества на учен – по-точно, теоретична нагласа и съответстващата ѝ компетентност, съпътстващи научното анализиране на езиковите феномени, от една страна, а от друга, творческото любопитство към съвременния речев процес и отразяването на неговата динамика – рядко се комбинират у една и съща личност. За тяхната оптимална съчетаност в творческата си реализация доц. д.ф.н. В. Зидарова трябва да бъде поздравена.

4. Оценка на учебно-педагогическа дейност

Освен с безспорни качества на учен, доц. д.ф.н. В. Зидарова е уважаван преподавател по съвременен български език и в частност, по фонетика и лексикология на съвременния език. Преподавателската ѝ кариера и нуждите на студентите са предпоставките за създаването на широко разпространени и търсени учебници (*Очерк по българска лексикология* – 1998 г.; *Лексикология на съвременния български език* – 2009) и учебни помагала (*Българска лексикология* – 2009; *Български език. Теоретичен курс с практикум* – 2002; *Фонология на съвременния български език* – 2012). Можем да ги определим като опити за адаптация на новите лингвистични интерпретации на българската граматична система, характерни за последните десетилетия, към школната традиционна езикова компетентност на студентите. И в действителност те реализират именно тази си роля на преход към по-висшата теоретична обмисленост на езиковата система и съвременните речеви практики, доколкото на предварителните студентски знания не винаги може да се разчита.

5. Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

Значимостта на приносите на доц. д.ф.н. Ваня Зидарова се проявява в авторитета и признанието ѝ на учен и преподавател сред филологическата колегия у нас и в чужбина. Косвен формален израз това признание получава в многобройните цитирания на нейните изследвания и прилагането им в научнопопулярни описания (в документите си кандидатката е представила над необходимия за академичната длъжност *професор* брой цитирания).

6. Оценка на личния принос на кандидата:

Приложените в документите публикации, дисертациите и хабилитационните трудове на доц. д.ф.н. В. Зидарова са изцяло лично дело – не са приложени никакви трудове в съавторство.

7. Лични впечатления

С доц. д.ф.н Ваня Зидарова работим редом в Катедрата по български език от самото начало на кариерите си. Познавам в детайли професионалния ѝ път и мога да гарантирам за качествата ѝ на учен и преподавател, за етиката и колегиалността ѝ като за собствени. Поздравявам я за достойното представяне в този конкурс и ѝ желая здраве и творчески успехи и в бъдеще!

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д.ф.н. В. Зидарова **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил **значителен** брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на НС ‘доктор на науките’ и академичната длъжност ‘доцент’. В работите на доц. д.ф.н. В. Зидарова има оригинални научни и приложни приноси, получили международно признание, някои публикувани в списания и научни сборници в чужбина. Теоретичните ѝ разработки имат практическа приложимост, част от тях са пряко ориентирани към учебната работа.

Постигнатите от доц. д.ф.н. Ваня Ив. Зидарова резултати в учебната и научно-изследователската дейност напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет в ПУ „Паисий Хилендарски“, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, след анализа на тяхната значимост и съдържащите се в тях научни и научно-приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на доц. д.ф.н. Ваня Иванова Зидарова на академичната длъжност ‘професор’ в ПУ „Паисий Хилендарски“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. *Филология*; Специалност: Български език (Съвременен български език – Лексикология), шифър 05.04.17.

9. 11. 2020. г.

Рецензент: .....

(проф. д.ф.н. Вера Маровска)